Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Explaining the chronopolitical pattern of relations between Iran and Iraq

Masuod Malekyan Dolat Abadi[1] | Gholamhosein Heydari[2] ✉ | Farhad Hamze[3]

1. PhD Student in Political Geography, Department of Geography, Faculty of Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. **E-mail**: masoodmalekian12345@gmail.com
2. Corresponding author, Assistant Professor of Political Geography, Department of Geography, Faculty of Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. **E-mail**: heidari@mahsabz.com
3. Assistant Professor of Political Geography, Department of Geography, Faculty of Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. **E-mail:** geofarhad77@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
2024/03/13
Received in revised
2024/05/13
Accepted
2024/05/13
Published
2024/05/14
Published online
2025/05/21

Keywords:
chronopolitics,
geopolitics,
international corridors,
Iraq,
Iran.

ABSTRACT

The contemporary global landscape is characterized by heightened geopolitical competition, in which energy resources have evolved from being mere support for nations to becoming pivotal elements in the contest for power. This context has transformed corridors into significant arenas for competition, as each country endeavors to establish its position within the intricate network created by these emerging corridors. In this regard, the prevailing global geopolitical trend has intensified the competition over maritime chokepoints and secured access to cross-border markets.This research serves as a theoretical foundation, employing a descriptive-analytical methodology that incorporates a comparative approach, utilizing library and internet resources for data collection. Within the chronopolitical framework of Iran-Iraq relations, each actor strives to delineate its role in international corridors while pursuing various objectives. For instance, Iraq is actively engaged in the "FAW Corridor" initiative, whereas Iran seeks to expand economic cooperation and secure a place in the burgeoning alliances of the East. While it is challenging to make definitive predictions regarding the future of relations between the two countries from a chronopolitical perspective, emerging signs suggest a trend toward diminished cooperation and increased competition, influenced by a multitude of variables. A key indicator of this potential competition is the rivalry over transit routes (corridors).

Cite this article Masuod Malekyan Dolat Abadi, Gholamhosein Heydari., & Farhad Hamze. (2025). Explaining the chronopolitical pattern of relations between Iran and Iraq. Journal of *Applied Researches in Geographical Sciences*, 25 (77), 505-520. DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.25

© The Author(s). Publisher: Kharazmi University.
DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.25

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Extended Abstract

Introduction

Geopolitical researchers have traditionally exhibited limited direct interest in the concepts of time and temporality. Nevertheless, assumptions regarding temporality are integral to many theories of world politics, and time constitutes a significant aspect of the human condition and social reality. This issue influences state relations, as the increasing importance of speed—pertaining to travel, weapons, information, and other variables—shapes strategic interactions. Consequently, the political control and management of time become crucial, alongside the control and distribution of territory. A nuanced understanding of time as an independent variable within the geopolitical context can enhance the modeling and prediction of international political dynamics. Presently, the world is experiencing heightened geopolitical competition, wherein energy resources are no longer the sole basis of national power; rather, geopolitical corridors have emerged as arenas for power struggles, compelling each nation to carve out a position within the evolving network of these corridors. In this context, the global geopolitical landscape intensifies competition over maritime chokepoints and the quest for access to cross-border markets. Thus, the current relations between Iran and Iraq may be shaped by the institutionalization of bilateral ties, security and military cooperation, regional competition for security, and mutual economic interests. However, these factors alone are insufficient for a comprehensive analysis of bilateral relations. It is imperative, therefore, to explore the discussions and chronopolitical components that influence the interactions between Iran and Iraq.

Material and Methods

Historical Analysis: This method entails an examination of the historical dimensions and temporal developments inherent in the relationships between Iran and Iraq. It encompasses an analysis of key events and interconnections over time, as well as their implications for political, economic, and security interactions. Geopolitical Analysis: This approach involves a geographical and geopolitical assessment of the region to comprehend the extent of temporal influences on Iran-Iraq relations. Factors such as geographic location, natural resources, and regional rivalries are critically considered. Analysis of Temporal Data: By examining temporal data—including migration flows, trade patterns, military exchanges, and regional political shifts—this method facilitates an understanding of the temporal effects on the relations between the two nations. Case Studies: Investigating specific case studies and significant events pertinent to Iran-Iraq relations can enhance the understanding of temporal geopolitics and the dynamic changes that characterize these interactions. The integration of these methodologies can collectively contribute to a more comprehensive analysis of the interconnections and temporal influences in Iran-Iraq relations as framed by chronopolitics. The selection of appropriate research methods, as well as the employment of a synergistic combination of these approaches, is recommended based on the specific

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

research topic and objectives. This research serves as a form of "theoretical foundation" inquiry; its methodology is descriptive-analytical, utilizing a comparative framework supported by library and internet resources. Consequently, the requisite data for conducting this research has been systematically classified and qualitatively analyzed from a diverse array of sources, including books, scholarly articles, and reputable websites.

Results and Discussion

In the chronopolitical context of Iran-Iraq relations, each actor is endeavoring to assert its influence within international arenas, pursuing multiple objectives. For instance, Iraq is actively promoting the "FAW Corridor" initiative, while Iran aims to enhance economic cooperation and secure a position within emerging Eastern alliances. However, these corridor initiatives may pose mutual threats, as Iran's North-South Corridor project possesses the potential to undermine the capacities of its counterparts.

Conclusion

While it is not feasible to reliably forecast the future of relations between the two countries from a chronopolitical standpoint, there are emerging indicators of diminishing cooperation and increasing competition. This trend appears to be influenced by various factors and variables. A key indicator of potential competition lies in the rivalry surrounding transit routes (corridors). In this regard, the prevailing global geopolitical trend has intensified the competition over maritime chokepoints and secured access to cross-border markets.This research serves as a theoretical foundation, employing a descriptive-analytical methodology that incorporates a comparative approach, utilizing library and internet resources for data collection. Within the chronopolitical framework of Iran-Iraq relations, each actor strives to delineate its role in international corridors while pursuing various objectives. For instance, Iraq is actively engaged in the "FAW Corridor" initiative, whereas Iran seeks to expand economic cooperation and secure a place in the burgeoning alliances of the East. While it is challenging to make definitive predictions regarding the future of relations between the two countries from a chronopolitical perspective, emerging signs suggest a trend toward diminished cooperation and increased competition, influenced by a multitude of variables. A key indicator of this potential competition is the rivalry over transit routes (corridors).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی
شاپا چاپی: ۲۲۲۸-۷۷۳۶ شاپا الکترونیکی: ۲۵۸۸-۵۱۳۸
https://jgs.khu.ac.ir/

تبیین الگوی کرونوپولیتیک مناسبات ایران و عراق

مسعود ملکیان دولت‌آبادی [۱]، غلامحسین حیدری ✉ [۲]، فرهاد حمزه [۳]

۱. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران مرکزی،دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: masoodmalekian12345@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: heidari@mahsabz.com

۳. استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران مرکزی،دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران . رایانامه: geofarhad77@yahoo.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۱۲/۲۳
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۳/۰۳/۲۴
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۳/۲۴
تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۰۲/۲۵
تاریخ انتشارآنلاین:
۱۴۰۴/۰۴/۰۱

کلیدواژه‌ها:
کرونوپولیتیک،
ژئوپلیتیک،
کریدورهای بین‌المللی،
عراق،
ایران.

چکیده

جهان امروز شاهد اوج‌گیری رقابت‌های ژئوپلیتیکی است؛ عرصه‌ای که در آن دیگر تنها منابع انرژی به‌عنوان پشتوانه کشورها به شمار نمی‌آید، بلکه کریدورها به محل رقابت قدرت‌ها تبدیل‌شده‌اند و هر کشور می‌کوشد در شبکه ایجادشده توسط این کریدورهای نوظهور، جایی برای خود دست‌وپا کند. به عبارتی، روند ژئوپلیتیک جهانی باعث تشدید رقابت بر سر گلوگاه‌های دریایی و امنیتی شدن دسترسی به بازارهای فرامرزی می‌شود. این پژوهش از نوع پژوهش‌های «بنیادی نظری» است؛ روش آن نیز توصیفی- تحلیلی است و به‌طور مشخص از روش‌شناسی تطبیقی با ابزار کتابخانه‌ای و اینترنتی جمع‌آوری‌شده است. به نظر می‌رسد در الگوی کرونوپولیتیک در حوزه مناسبات ایران و عراق، هر یک از بازیگران در سودای جانمایی نقش خود در کریدورهای بین‌المللی هستند که آن را در راستای اهداف متعددی دنبال می‌کنند؛ مانند پیگیری ابتکار «کریدور فاو» از سوی عراق و ایران هم که درصدد توسعه حلقه همکاری‌های اقتصادی و جاگیری در ائتلاف‌های نوظهور شرق است. اگرچه نمی‌توان با اطمینان برای آینده روابط دو کشور از منظر کرونوپولیتیک پیش‌بینی کرد، اما نشانه‌های همکاری کمتر و رقابت بیشتر در روابط دو کشور ناشی از متغیرها و دلایل مختلفی در افق دیده می‌شود. مهم‌ترین شاخص رقابت احتمالی شامل رقابت در مسیرهای ترانزیتی (کریدوری) است.

استناد: مسعود ملکیان دولت‌آبادی، غلامحسین حیدری، فرهاد حمزه (۱۴۰۴). تبیین الگوی کرونوپولیتیک مناسبات ایران و عراق.. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۵ (۷۷)، ۵۲۰-۵۰۵. http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.25

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران. © نویسندگان.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

مقدمه

کرنوپولیتیک مدیریت زمان است؛ یعنی بهره بردن به‌جا از موقعیت و فرصت ژئوپلیتیکی و از دست ندادن زمان، پل ویریلیو معتقد است که در جهان سرعت بیش از عامل مکان در سیاست اهمیت یافته و فضا نیز بیش از آنکه جنبه سرزمینی داشته باشد تبدیل به موضوعی الکترونیک می‌شود. با ظهور کرنوپولیتیک کنترل و توزیع زمان اهمیت بیشتری نسبت به کنترل و توزیع سرزمینی ژئوپلیتیک در سیاست جهانی پیداکرده است. این نشان می‌دهد که زمان‌بندی باید نه به‌عنوان جایگزینی برای ژئوپلیتیک، بلکه به‌عنوان یکی از عناصر حیاتی آن درک شود (کلینک[1]،۲۰۱۲: ۱) در پیوند با آنچه راجع به کرنوپولیتیک عنوان شد، لازم به توضیح است که بعد از فروپاشی اتحاد شوروی با توجه به محوریت اقتصادی مناسبات، متغیرهای و مؤلفه‌هایی که در پیوند با این بعد مهم بودند به شکل دنده اصلی مناسبات کشورها تبدیل شدند. به‌گونه‌ای که اقتصاد نه‌تنها محل رقابت قدرت‌های منطقه‌ای شد بلکه رقابت قدرت‌های خارجی در سطح منطقه‌ای و دودستگی آن‌ها را جهت حمایت قدرت‌های کوچک‌تر منطقه به دنبال داشت. در این میان کشورهای ایران و عراق تحت تأثیر موقعیت خاص منطقه خاورمیانه سیاست‌هایی را در پیش گرفتند که در سیاست خارجی آن‌ها نمود پیدا کرد. کشور عراق به دلیل وزن ژئوپلیتیکی و ظرفیت بالقوه اقتصادی، یکی از بازیگران مهم در منطقه خاورمیانه است و به‌رغم تغییر رژیم‌های مختلف سیاسی در عراق از دهه ۱۹۲۰، سیاست خارجی این کشور عمدتاً برای ایران هزینه‌های سیاسی و امنیتی مختلفی در پی داشته است؛ اما سقوط صدام در مارس ۲۰۰۳ سبب تحولات ژئوپلیتیکی نوینی در سیاست خارجی و روابط این کشور با همسایگان شد. با استقرار نظام سیاسی نوین، حلقه‌های تصمیم‌گیر در سیاست خارجی عراق، به‌مانند دوره‌های قبل متأثر از ظرفیت‌ها و تنگناهای ژئوپلیتیک گهگاه با تاخت‌وتاز به سرزمین‌های پیرامون تنش‌های ژئواستراتژیکی به وجود می‌آوردند. در برهه فعلی تحت‌الشعاع تسلط دوران ژئواکونومیک پیگیر منافع ملی خود در حول محورها و موضوعات اقتصادی حتی با ظرفیت‌های تعارض آفرین شدند. در نوشتار پیش رو که از پژوهش‌های «بنیادی نظری» است؛ با روش توصیفی- تحلیلی به دنبال پاسخگویی به این سؤال که الگوی کرنوپولیتیک مناسبات ایران و عراق چگونه است؟ این فرضیه مطرح‌شده است که دشمنی‌های غرب به‌ویژه آمریکا ناکامی‌های ایران در دیپلماسی و نگاه جدید رهبران عراق سبب شده عراق باوجود مسائل مختلف سیاسی امنیتی بر اساس رویکرد کرنوپولیتیک پیگیر پروژه‌های ممتازی در زمینه کریدورهای بین‌المللی برای خود باشد. برخلاف عراق، ایران به‌عنوان یکی از بازیگران مهم منطقه با موقعیت جغرافیای خاص در کریدورهای بین‌المللی نتوانسته به وجه شایسته‌ای از این ظرفیت‌ها بهره گیرد.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع پژوهش‌های «بنیادی نظری» است؛ روش آن نیز توصیفی- تحلیلی است و به‌طور مشخص از روش‌شناسی تطبیقی با ابزار کتابخانه‌ای و اینترنتی جمع‌آوری‌شده است. به‌این‌ترتیب که داده‌های لازم جهت انجام پژوهش از منابع مختلفی چون کتاب‌ها و مقاله‌های و سایت‌های معتبر احصاء و طبقه‌بندی‌شده و به شیوه کیفی به تجزیه‌وتحلیل آن‌ها پرداخته‌شده است.

ادبیات نظری تحقیق

کرونوپولیتیک

مفهوم «کرونوپولیتیک» یا «سیاست‌های زمانی»، اشاره به محاسبه عنصر زمان در تحولات سیاسی است[2]. فشار زمان موجب انهدام رویه‌های طولانی و زمان‌گیر بررسی و محاسبه برای دگرگونی سیاست‌هاست. اگر سیاستمداران به زمان همانند ملاحظات مکانی و فضایی در تصمیم‌گیری توجه کنند، در بهترین وضعیت همگام با انتظارات

1. Ian Klinke
2. https://www.insuranceopedia.com/definition/4586/time-policy

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

رأی‌دهندگان پیش می‌آیند. اتکا به آرای انتخابات، همواره یکی از پایه‌های به رخ کشیدن «مردمی بودن» نظام‌های سیاسی است (روزنامه شرق، ۱۳۹۲-۴-۲۱)

درک مفهوم (کرونوپلیتیک) ملزم به داشتن زنجیره تاریخی- زمانی از حوادث است که همچون پایه‌ای فضای سیاسی امروز جهان بر آن استوار است. در خلال درک همین زنجیره زمانی است که از مفهوم (جنگ سرد) به (صلح سرد) می‌رسیم (یانگ، ۱۳۸۴: ۱).

در عصر جهانی‌شدن‌ها که فضای جریان‌ها جایگزین فضای مکان‌ها شده و کاهش فاصله‌ها و پایان جغرافیا را در فضای دیجیتالی رقم‌زده است و به تعبیر پل ویریلیو" کرونوپلیتیک جغرافیای زمانی جایگزین ژئوپلیتیک و جغرافیای مکانی (بیتس و همکاران ۱۹۹۴: ۳۷۱[3]). توزیع زمانی و جایگزین توزیع سرزمینی و به تعبیر سیمون دالبی اکوپولیتیک جایگزین ژئوپلیتیک و شده است (دالبی،۱۹۹۱: ۲۶۱-۲۸۳[4]).

زمان چنان عمیقاً با تمام جنبه‌های سیاست درهم‌آمیخته است که اهمیت اساسی آن غالباً نادیده گرفته می‌شود. با تکیه‌بر کار چارلز مایر و کریستوفر کلارک، ما از تقویم سیاسی به‌عنوان تحقیق در مورد "چگونگی سیاست درباره زمان" و همچنین نوع زمان "پیش‌فرض توسط سیاست" (کلارک)، چگونگی تأثیر تصور از زمان و تغییر تصمیم‌گیری تعریف می‌کنیم؛ و ساخت مفاهیم زمان و تاریخ، به بازیگران، گروه‌ها و ایده‌های سیاسی معنا و مشروعیت می‌بخشد (بارتولینی، ۱۹۹۱ [5]).

والیس در اصطلاحی توصیف‌شده کرونوپلیتیک را رابطه چشم‌اندازهای زمان با تصمیم‌گیری‌های سیاسی می‌داند. زمان حال را به‌عنوان "زمان گذار" می‌توان زمانی دانست که در طی آن می‌توان تصمیم‌گیری‌های دوره‌ای را اتخاذ کرد که جامعه را به سمت یکی از چندین آینده متناوب سوق می‌دهد. اگر هیئت حاکمه در دوره‌های تصمیم‌گیری برای انتخاب یکی از آینده‌های موردبحث، مهارت‌های اساسی را نداشته باشد، قطعاً کارش به مهندسی لحظه‌ای اوضاع خواهد کشید؛ اما اگر تصمیمات کارشناسانه‌ای قبلاً گرفته‌شده باشد، مشکلات سیاست و مهارت‌های موردنیاز کاملاً متفاوت خواهد بود (والیس، ۱۹۷۰: ۱۰۲-۱۰۸[6]).

کرونوپلیتیک به صحنه فرایند تصمیم‌گیری و به تغییر ریتم‌ها و مدت‌زمان سیاست اشاره دارد. همان‌طور که جورج دبلیو والیس استدلال کرد، زمان سیاست "زمان گذار" است که در آن بازیگران سیاسی پایه‌های فردا را می‌گذارند یا از انجام آن چشم‌پوشی می‌کنند (همان).

کرونوپلیتیک اشاره‌ای به فشرده‌سازی فضایی که در آن زندگی می‌کنیم و پیامدهایی که این تشدید بر آگاهی از تعلق به یک جهان واحد دارد، خواه بازار جهانی برای فعالان اقتصادی باشد یا جهان دلخواه برای سیاست‌گذاران (ابوت، ۱۹۱۱ [7]). این فشرده‌سازی فضا به یک‌زمان جهانی واحد منجر می‌شود که به‌جای ایجاد یک احساس هم‌زمان‌سازی خوشایند، به‌جای صحنه یک نبرد جدید در عصرها است. دوره جهانی بازار با دوره سیاسی دولت‌های دموکراتیک، دوران استراتژیک مشاغل و دوران روان‌شناختی فرد در تضاد قرارگرفته است. دامنه جهانی زمان انتزاعی زمان را تعیین کرده است.

دانش جغرافیا در قرن بیستم با رویکردی پیوند خورد که بیش از هر زمان دیگری اهمیت مکان را در معادلات و محاسبات بین‌المللی وارد کرد و باعث شده که دهه‌هایی از این قرن، پدیده «برتری‌جویی مکانی، با توجه به دستور کار ژئوپولیتسین‌ها تجویز می‌کرد. سرمشق استراتژیک قدرت‌های بزرگ باشد. رقابت بر سر تسلط و در دست داشتن مناطقی خاصی از دنیا از دهه ۳۰ میلادی موجب شکل‌گیری ترتیبات ژئوپلیتیک مدرن شد و پس از پایان جنگ جهانی دوم و آغاز جنگ سرد وارد دوره‌ای پرتنش اما با حفظ خط سیر منحنی خود کماکان در حوزه رقابت برای

3. Bates
4,Dalby
5. Bartolini
6.Wallis.
7. Abbott

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

مکان باقی ماند. تئوری ریملند اسپایکمن در ادامه بحث هارتلند مکیندر، همچنان بر حفظ مکان به‌عنوان ابزار تولید قدرت تأکید می‌کرد؛ اما جهان از دهه ۶ - ۷۰ با انقلاب وسیع ارتباطاتی وارد دوره‌ای از عصر مناسبات بین‌المللی شد که عنصر مکان به دنبال تحولات چشمگیر نوین و پیشرفت‌های فناورانه به‌ویژه در دو حوزه نظامی ارتباطاتی تحت تأثیر زمان اهمیت ایستا و زمین محور خود را از دست داد. در دهه ۸۰ با انقلاب رسانه‌ها و در دهه ۹۰ با انقلاب شبکه‌های جهان وجوه دیگری از تولید قدرت با تکیه‌بر توانایی‌های رسانه‌ای - شبکه‌ای را شناسایی کرد و به کلام ایولاکست نقش وسایل ارتباط‌جمعی در دریافت یک وضعیت با ویژگی ژئوپولیتیکی این رسانه‌ها بر تصمیم‌های سیاسی باعث شده است که مشخصاً افکار عمومی دارای بار ژئوپولیتیکی شوند. چنین پدیده‌ای را می‌توان در قالب کرونوپلیتیک یا ژئوپلیتیک زمان تحلیل کرد. این بعد جدید جغرافیا اثر امکان را به نفع زمان کمرنگ کرده است. کرونوپلیتیک گویای دشواری‌های سیاسی است که نظام تصمیم‌گیری به‌ویژه در حوزه سیاست خارجی با آن روبروست. به دلیل سرعت‌بالای پدیده‌ای و تصمیم‌گیری‌های سیاسی، نظام‌های سیاسی اگر نتوانند خود را با چنین تحولات شگرفی تطبیق دهند_ به‌ویژه در نظام‌های سیاسی که فرایند سازمانی نقش مؤثری در تصمیم سازی ندارند و تصمیمات عمدتاً واکنشی و فرد محور هستند حداقل سه بحران روبرو خواهند شد:

۱- بی تصمیمی ۲- چند تصمیمی ۳-تناقض تصمیم‌گیری

در ک کرنوپولیتیک به ما این امکان را می‌دهد که بعد جهانی‌شدن سیاسی را عمیق‌تر دریابیم و خود را برای فضای درهم‌تنیده امروز جهان آماده‌تر کنیم. (بیات، ۱۳۸۵).

این مقاله نشان می‌دهد که چگونه دیدگاه‌های معینی نسبت به زمان و ماهیت تغییر منجر به شکلی از «سیاست متأثر از زمان» می‌شود، اصطلاحی که توصیفی از رابطه دیدگاه‌های زمانی با تصمیم‌گیری سیاسی است. زمان حال به‌عنوان «زمان گذار» را می‌توان به‌عنوان زمانی در نظر گرفت که در طی آن می‌توان تصمیم‌هایی اتخاذ می‌شود که جامعه را به یکی از چندین آینده متناوب هدایت می‌کند (دیز[8]، ۲۰۰۴: ۳۱۹-۳۳۵). اگر نظم حاکم در دوره‌های گذار، قدرت تصمیم‌گیری در مورد آینده‌های جایگزین را دارا باشد، مهارت مهم در مقابله با روندهای اجتماعی، مهندسی اجتماعی آن‌ها خواهد بود؛ اما اگر تصمیمات مهم قبلاً گرفته‌شده باشد،، مشکلات سیاست و مهارت‌های موردنیاز کاملاً متفاوت خواهد بود (والیس، ۱۰۲-۱۰۸).

موقعیت منطقه موردمطالعه

جغرافیایی سیاسی ایران

موقعیت جغرافیایی که شامل موقعیت‌های ثابت و نسبی می‌گردند همواره بر قدرت ملی کشورها و به‌تبع آن در امنیت ملی هر کشور تأثیرات فراوانی از خود نشان داده و سبب تحولات گسترده‌ای در کشورها خواهد شد. کشور ایران نیز به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای با واقع‌شدن در یک موقعیت بسیار حساس به لحاظ ژئوپلیتیکی همواره یکی از پر چالش‌ترین موقعیت‌های جغرافیایی را در طول تاریخ داشته است. موقعیت جغرافیایی ایران به‌گونه‌ای است که در زمان‌هایی که کشور قدرت داشته است باعث افزایش منزلت ژئوپلیتیکی آن گردیده و در مواقعی که حکومت سیاسی ضعیف بوده کشورهای سلطه‌گر بر آن تسلط پیداکرده و از آن سوءاستفاده‌های گوناگونی کرده‌اند. در نتیجه می‌توان اذعان داشت که موقعیت جغرافیایی به شکل مستقیم سبب افزایش یا کاهش امنیت ملی نیز می‌گردد. اگر حکومت توانایی استفاده از موقعیت ویژه خود را داشته باشد ا ین مزیت نسبی تبدیل به قوت خواهد شد و بر امنیت ملی کشور می‌افزاید اما اگر حکومت نتواند از موقعیت طبیعی و استراتژیکی خود بهره ببرد دیگر کشورها این موقعیت را از دست نداده و قدرت‌های فرا منطقه‌ای از آن به نفع خود استفاده می‌کنند و سبب کاهش امنیت ملی خواهد شد. ازلحاظ وسعت کشور ایران شانزدهمین کشور جهان است. این وسعت قلمرو در موارد مختلف در سرنوشت سیاسی این کشور تأثیرگذار بوده است. گفته می‌شود یکی از عواملی که باعث شد تا در دهه

8. Diez

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

۱۹۷۰ میلادی در سیاست منطقه‌ای آمریکا، ایران به‌عنوان یکی از ارکان راهبرد دو ستونی نقش فعالی را در منطقه به عهده بگیرد، وسعت قلمرو آن بوده است. در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران نیز با اینکه بخش‌هایی از آن در اوایل جنگ به اشغال دشمن در آمد، لیکن گسترش وسیع ارضی و عمق راهبردی، امکان اشغال را به دشمن نداد. وسعت و موقعیت ایران به‌گونه‌ای است که این کشور را برخوردار از تنوع اقلیم و منابع سرشار انرژی و کانی کرده است.

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی ایران *SOURCE: SHAYANEWS.COM*

جغرافیایی سیاسی عراق

عراق دارای موقعیت جغرافیایی و سیاسی مهمی در منطقه خاورمیانه است. این کشور از طرف شمال به ترکیه، از غرب به سوریه و اردن، از جنوب به عربستان، از جنوب شرقی به کویت و از شرق به جمهوری اسلامی ایران محدود است. کل مرزهای عراق ۳۸۵۹ کیلومتر می‌باشد که از این میان ۱۶۰۹ کیلومتر با ایران، ۱۸۱ کیلومتر با اردن، ۲۴۰ کیلومتر با کویت، ۸۱۴ کیلومتر با عربستان سعودی، ۶۰۵ کیلومتر با سوریه و ۳۵۲ کیلومتر با کشور ترکیه مرز مشترک دارد. طول نوار ساحلی این کشور در خلیج‌فارس که تنها مسیر دسترسی به آب‌های آزاد حدود ۵۸ کیلومتر می‌باشد. مرزهای کشور عراق از نظر طبیعی و توپوگرافیکی با کشورهای ایران، ترکیه و تا حدودی سوریه مرزهای تسهیل‌کننده ارتباطی نیست ولی مرز مشترک عراق بین کویت، عربستان و قسمت‌هایی از سوریه، بی عارضه یا کم عارضه است. به همین دلیل مرزهای ایران و عراق و عراق و ترکیه از نظر توپوگرافیکی، مرزهای طبیعی یا مرزهای تطبیقی (با عوارض طبیعی) محسوب می‌شوند. از طرف دیگر به علت فقدان عوارض طبیعی مشخص و مهم برای تعیین خطوط مرزی، قسمت‌های عمده‌ای از مرزهای عراق با سوریه، اردن، عربستان و کویت مرزهای هندسی هستند که جهت تعیین آن از خطوط نصف‌النهار، مدارها یا خطوط مستقیم استفاده‌شده است (نامی،۱۳۸۸:۴).

یکی از عوامل مؤثر در سیاست خارجی هر کشوری وضع جغرافیایی آن یعنی وسعت خاک، موقعیت یا محل کشور، آب‌وهوا، پستی‌وبلندی یا سرحدات است. در واقع موقعیت جغرافیایی عراق از آغاز تأسیس این کشور نقش مهمی در سیاست خارجی آن داشته است. عراق دسترسی محدودی به دریا دارد و یکی از اهداف آن برطرف کردن این تنگنای ژئوپلیتیکی بوده است. عراق از آغاز تأسیس خود تا سقوط سلطنت خاندان هاشمی (۵۸-۱۹۲۰) بیشتر به دریای مدیترانه می‌نگریست. حدود ۴۰ سال تلاش فرمانروایان بغداد بر این اساس استوار بود که با ضمیمه کردن سوریه، لبنان، فلسطین و اردن به عراق یک کشور

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

بزرگ تحت رهبری خاندان هاشمی عراق به وجود آورند (لنچافسکی،۱۳۳۷ :۵۰۸). در صورت تشکیل چنین کشور پهناوری عراق به‌طور مستقیم به دریای مدیترانه دسترسی پیدا می‌کرد. اما از زمانی که رهبران عراق متوجه شدند که تحقق رؤیای مذکور غیرممکن است، سیاست‌های توسعه‌طلبانه عراق متوجه خلیج‌فارس شده و این منطقه، به‌ویژه در دوره حزب بعث، جایگاه ویژه‌ای در سیاست‌های خارجی عراق به خود اختصاص داده است. در دوره حزب بعث دو عامل عمده، یکی خروج نیروهای انگلستان از خلیج‌فارس و دیگری کاهش نفوذ مصر، در این مورد مؤثر بوده است (جعفری ولدانی، ۱۳۸۷).

شکل (۲). موقعیت جغرافیای سیاسی کشور عراق Source: Central Intelligence Agency

نتایج و بحث

ایران، هارتلند کریدوری جهان

در این بخش در زمینه «ایران، هارتلند کریدوری جهان» شکل (۳) در پس‌زمینه یک نظریه بزرگ ژئوپلیتیک که می‌تواند در قرن جدید پویایی خود را نشان دهد، ارائه می‌دهیم. در این رقابت قدرتی نوین، یک هارتلند کریدوری شکل‌گرفته است که توجه سیاست خارجی قدرت‌ها را به خود معطوف کرده است. این هارتلند جدید که پیش‌تر نیز از سوی اندیشمندان غربی، به‌عنوان مرکز بیضی استراتژیک انرژی و اتصال‌دهنده دو حوضه عظیم انرژی خلیج‌فارس و خزر معرفی‌شده بود، در منطقه جنوب غرب آسیا قرارگرفته است و ریشه‌های نقش گذرگاهی و اتصال‌دهنده آن به قرن‌ها قبل بازمی‌گردد. کشور ایران از دیرباز، به لحاظ موقعیت جغرافیایی در مسیر ارتباط تمدن‌ها، ملت‌ها و اقوام مختلف و حدفاصل مناطق جغرافیایی واقع بوده و تعامل میان تمدن‌های سند و پنجاب، بین‌النهرین و ماوراءالنهر را تسهیل نموده است. این کشور با قرار گرفتن در قلب جاده ابریشم خشکی پایه باستانی، تمدن مشرق زمین را به تمدن غربی پیوند می‌داد و مسیر ارتباطی برای تعاملات گسترده از یکسو و جنگ‌های خانمان‌سوز از سوی دیگر بود. امروزه نیز موقعیت جغرافیایی ایران در مسیر ارتباط واحدهای سیاسی مستقل جهان می‌توانست نه‌تنها سیر نزولی نداشته باشد، بلکه با احداث کریدورهای بین‌المللی و احیای جاده ابریشم و قرارگیری این کشور در قلب حیاتی‌ترین راهگذرهای حمل‌ونقل جهان، به یک موقعیت ژئوترانزیتی ویژه تبدیل شود. درواقع ایران به‌عنوان هارتلند کریدوری جهان، محور اتصال شرق و غرب از طریق طرح ابتکاری یک کمربند یک جاده چین (جاده ابریشم جدید) و شمال و جنوب از طریق اتصال جنوب آسیا به شمال ابرقاره است و همچنین اتصال ترانزیتی بین روسیه، اروپای شرقی، اروپای مرکزی، اروپای شمالی، منطقه خزر-آسیای مرکزی و قفقازیک‌طرف و جنوب آسیا، جنوب خاوری آسیا، خاور دور، اقیانوسیه و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس از طرف دیگر را تأمین می‌نماید. همچنین این کشور علاوه بر قرار گرفتن

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

در مرکزیت جغرافیایی کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو، کوتاه‌ترین و اقتصادی‌ترین مسیر پیش روی کشورهای خشکی بست شمالی برای رسیدن به آب‌های اقیانوسی محسوب می‌شود که این امر در توافقنامه عشق‌آباد تجلی می‌یابد. این موقعیت ژئوترانزیتی ایران در نظام ژئوپلی نومیک جهانی قرن بیست و یکم که بر منابع جغرافیایی-سیاسی-اقتصادی با محوریت کریدورها و بندرها اتصال‌دهنده متکی است، می‌تواند کارت‌های بازی زیادی را دربازی‌های قدرت منطقه‌ای و جهانی در اختیار ایران قرار دهد. این امر در صورتی محقق می‌شود که توجه به نقش ویژه ایران در کریدورهای بین‌المللی، به‌صورت یک کد ژئوپلیتیکی در دستور کار سیاست خارجی ایران قرار گیرد. همچنین توجه به ژئواکونومی باید به‌عنوان گزینه جایگزین ایدئولوژی در سطح کلان تصمیم‌گیری‌های ملی مطرح شود. بااین‌حال، در حال حاضر، بخش‌های حمل‌ونقل، بندر، ترانزیت و لجستیک ایران در گروگان سیاست و تأثیر تنش‌های ژئوپلیتیکی و تحریم‌های بین‌المللی هستند. تا زمانی که این وضعیت تغییر نکند، تلاش تهران برای توسعه و گسترش این بخش‌ها با مشکل مواجه می‌شود و نمی‌تواند به پتانسیل خود به‌عنوان یک قدرت پیشرو منطقه‌ای در حمل‌ونقل و تجارت دست یابد (نورعلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۶۱-۱۱۸۷).

ایران نگرانی‌های عمده‌ای در مورد جاه‌طلبی‌های ترانزیتی عراق و همکاری این کشور با چین دارد، از تضعیف احتمالی موقعیت خود در تجارت ترانزیتی گرفته تا اینکه بندر خرمشهر در نزدیکی ایران از موقعیت جغرافیایی مشابه فاو برخوردار نیست. همگی این مسائل انزوای بین‌المللی ایران و تأثیر تحریم‌ها بر این کشور را نشان می‌دهد (عزتی، هادی زاده،۱۳۹۳: ۱-۱۲). پروژه بندر فاو فرصت‌های زیادی را برای عراق فراهم می‌کند تا نقش خود را در ترانزیت منطقه‌ای و موقعیت جغرافیایی خود را به‌طور گسترده تقویت کند. برای انجام این کار، ابتدا باید به چالش‌های داخلی مانند فساد و اختلافات سیاسی و چالش‌های خارجی مانند رقابت سرمایه‌گذاری بین چین و ایالات‌متحده بپردازد. با نگاهی به منطقه، به نظر می‌رسد پروژه‌هایی مانند فاو برای برخی از کشورها مانند ایران یک تهدید است، درحالی‌که احتمالاً به نفع برخی دیگر مانند ترکیه، قطر و سوریه است. علیرغم پتانسیل قابل‌توجهی که برای عراق وجود دارد، چه از نظر اقتصادی و چه از نظر سیاسی، غلبه بر چالش‌های مرتبط آسان نخواهد بود.

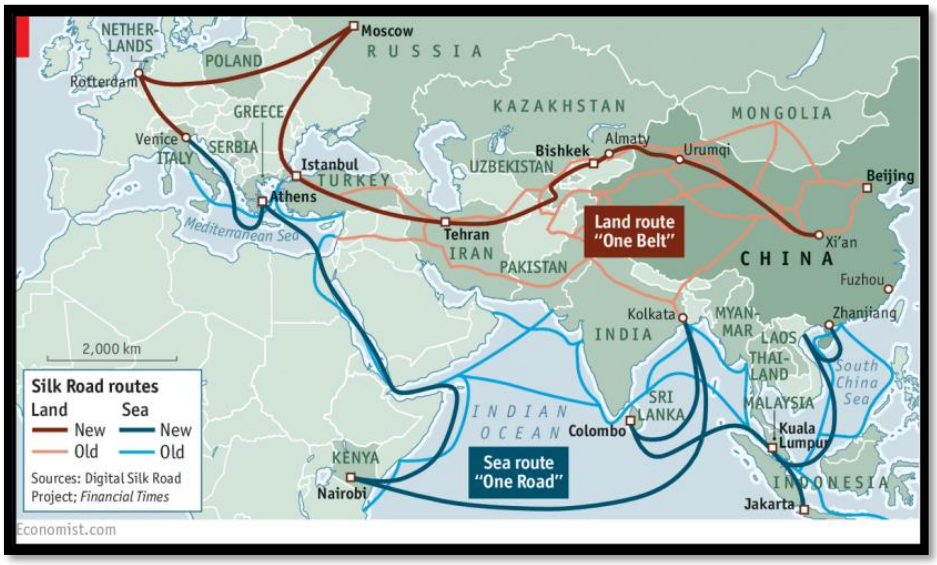

شکل (۳). ایران و کریدورهای بین‌المللی

کریدور بندر فاو

بندر فاو، در جنوبی‌ترین نقطه عراق در ساحل کوتاه ۸۲ km این کشور است. طراح این پروژه بیش از ۶ میلیارد دلاری شرکت ایتالیایی در میلان است. پیمانکار این پروژه نیز که از ۲۰۱۰ کلید خورده شرکت دوو است؛ اما این‌همه داستان نیست! عراق از سرمایه‌گذاری کلان برای توسعه جنوب که بیش از ۹۰٪ در تولید ناخالص داخلی این کشور سهم دارد استقبال کرده

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

چراکه می‌خواهد فاو را به قطبی اقتصادی-ترانزیتی در خاورمیانه تبدیل کند. با تکمیل این پروژه، بندر جدید فاو بزرگ‌ترین بندر خاورمیانه حتی بزرگ‌تر از بندر جبل علی دبی خواهد شد (Mousavi, Barzegar, & colleagues,2015) شکل (۴).

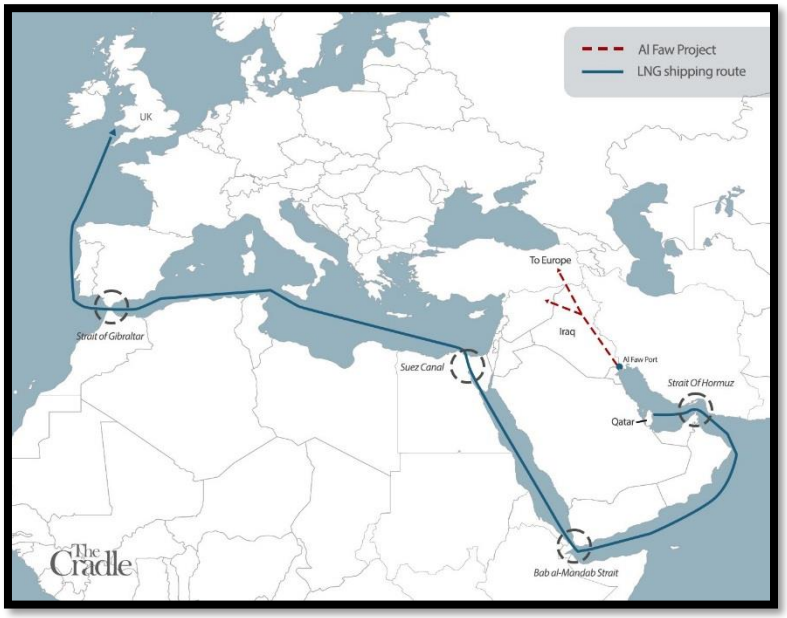

شکل (۴). کریدور فاو به اروپا

بندر فاو با راه‌آهن جنوبی-شمالی ۱۲۰۰ km با قطارهای سریع‌السیر با سرعت ۳۰۰ km/hr برای ترانزیت کالا و مسافر به فیشخابور، در استان دهوک در اقلیم کردستان و سپس به شبکه ریلی ترکیه وصل و از آنجا به اروپا می‌رسد. شرکت ایتالیایی PEG این مسیر را طراحی و شرکت فرانسوی Alstom مجری است. عراق سودای راه‌اندازی کانال_خشک نیز دارد. گذشته از راه‌آهن جنوبی-شمالی، شبکه‌ای پیچیده از بزرگراه و خطوط لوله نفت و گاز شکل‌دهنده این پروژه است که بندر فاو را به «بندر مرسین» ترکیه متصل می‌کند. این پروژه دستکم ۱۰ استان عراق را دربر خواهد داشت و خلیج‌فارس را به مدیترانه متصل می‌کند (رئیسی نژاد، ۲۰۲۳).

بازسازی بندر فاو، راه‌آهن عراق-ترکیه و کانال خشک بخشی از ابر پروژه ۱۷ میلیارد دلاری «راه_توسعه» است؛ پروژه‌ای که سالانه ۴ میلیارد دلار و بیش از ۱۰۰ هزار شغل تولید خواهد کرد. عراق این پروژه را رکن اساسی اقتصاد آینده خود برای تبدیل به مرکز ترانزیت کالا میان آسیا و اروپا می‌بینند. راه_توسعه که با توافق اولیه میان امارات و ترکیه برای دور زدن ایران در حال تکمیل است، می‌تواند عراق را شریک زمینی-دریایی چین در BRI کند. عراقی که در سال اخیر ماهیانه دستکم ۸.۹ میلیارد دلار درآمد داشته، هم‌اکنون در جستجوی راهی برای کاهش نیاز به کانال سوئز و البته تنگه هرمز است. در تهران اما ۱۳ سال است که دولتمردان از همکاری با بغداد برای راه‌اندازی مسیر شلمچه_بصره گفته‌اند ولی تاکنون عملی نشده؛ مسیری ۳۲ km (کوتاه‌تر از تهران-کرج) که تنها به ۲۵۰ $ میلیون نیاز دارد. غافل از آنکه عراق تمایلی بدین کار ندارد. چرا؟ چون این مسیر از ارزش استراتژیک فاو می‌کاهد. چرا عراق بندری را که این‌همه در آن سرمایه‌گذاری کرده خود بی‌ارزش سازد؟ (رئیسی نژاد،۱۴۰۰) شکل (۵).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

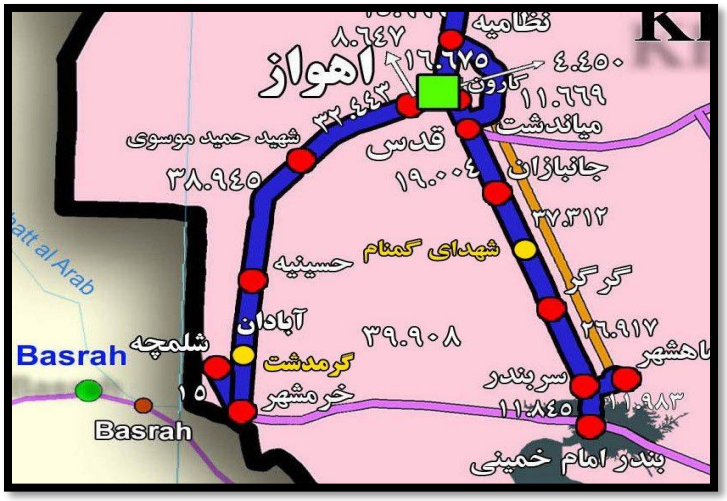

شکل (۵). مسیر ترانزیتی شلمچه_بصره *منبع: رئیسی نژاد، ۱۴۰۰*

در عوض شلمچه_بصره، ایران می‌توانست راه‌آهن کرمانشاه_بغداد را از مسیر قصرشیرین-خانقین راه اندازد چراکه دسترسی به پایتخت در کشوری ازهم‌گسیخته امری است خردمندانه. همچنین، ایران می‌توانست با توسعه خط سنندج_سلیمانیه از مرز باشماق، دسترسی زمینی ایمن به بازار کردستان عراق داشته باشد شکل (۶).

شکل ۶-مسیر ترانزیتی کرمانشاه ـ بغداد *منبع: رئیسی نژاد، ۱۴۰۰*

رقابت ایران و عراق در کریدورهای ترانزیتی دریایی و زمینی منطقه‌ای نشان‌دهنده رقابت گسترده اقتصادی و سیاسی دو کشور است. *چین به دنبال مشارکت در رقیب کریدور شمال -جنوب ایران در عراق* از کریدور شرقی -غربی که بگذریم، با اذعان به این‌که هم‌اینک رقابت همه کشورها برای بهره‌برداری اقتصادی از موقعیت جغرافیایی خود بالاگرفته است، خبرها

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

حاکی از اعلام آمادگی چینی‌ها برای مشارکت در پروژه راهبردی جاده توسعه عراق است. جاده‌ای که طرح آن اهمیت ملی و جهانی را برایش رقم‌زده است. به گزارش مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران، هم‌اینک شرکت‌های تخصصی در حال بررسی‌های مقدماتی برای طراحی راه‌آهن و اتوبان این مسیر چندمنظوره هستند. طبق اطلاعات اولیه، طول جاده این پروژه ۱۲۰۰ کیلومتر است که از بندر فاو عراق (هم‌زمان با توسعه این بندر) آغاز خواهد شد و به مرز عراق و ترکیه در منطقه فیشخابور ختم می‌شود که این مسیر، مسیر عبوری مهمی از عراق به بازارهای اروپا به شمار می‌رود. مجموع هزینه‌های اجرای این پروژه حدود ۱۷ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. عملیات اجرایی این پروژه بزرگ در سه مرحله انجام خواهد شد و مرحله نخست آن در سال ۲۰۲۸ به اتمام خواهد رسید. پروژه بزرگ بندر فاو عراق چالش مهمی در برابر تلاش‌های ایران برای توسعه بندر چابهار و تثبیت خود به‌عنوان یک‌قطب ترانزیت منطقه‌ای است. (https://www.pishkhan.com/news/304194).

بااین‌حال، رقابت بین دو کشور لازم نیست با حاصل جمع صفر باشد و هر دو از افزایش همکاری و یکپارچگی اقتصادی سود زیادی خواهند داشت. در نهایت، موفقیت این پروژه‌های بزرگ به طیفی از عوامل ازجمله ثبات سیاسی، امنیت منطقه‌ای و تمایل همه سهامداران برای همکاری با یکدیگر برای تحقق اهداف مشترک بستگی دارد.

نتیجه‌گیری

محققان عرصه ژئوپلیتیک به‌طور سنتی علاقه مستقیم کمی به پرداختن به زمان و زمانمندی نشان داده‌اند. بااین‌حال، مفروضات مربوط به زمانمندی در هسته بسیاری از نظریه‌های سیاست جهانی قرار دارند و زمان جزء مهمی از شرایط انسانی و واقعیت اجتماعی ما است. این مسئله بر روابط بین دولت‌ها تأثیر می‌گذارد زیرا آنچه در روابط استراتژیک آن‌ها بیشتر و بیشتر اهمیت دارد، سرعت سفر، سلاح، اطلاعات و غیره است. در نتیجه، کنترل و مدیریت سیاسی زمان در کنار کنترل و توزیع قلمرو اهمیت پیدا می‌کند، درک درست زمان در بستر سیاست به‌عنوان یک موضوع مستقل در جهان ژئوپلیتیک، می‌تواند کمک کند تا عملکردهای سیاسی بین‌المللی را بهتر مدل‌سازی و پیش‌بینی شود.

در قالب کرونوپولیتییک، نگرش تازه به زمان و تاریخ سیاست‌های بین‌المللی، همکاری و رقابت بین کشورها، برخلاف مدل سنتی زمان نگینومنولوژیک[9]، زمان را به‌عنوان یک خط مستقیم و خطی نمی‌داند و بلکه به‌عنوان یک موقعیت‌گرا و پیوندی انعطاف‌پذیر بین ماوراء ساختاری و ساختاری توصیف می‌شود. در این رویکرد، مناسبات ایران و عراق در عصر جنگ کریدورها[10] می‌تواند موردبررسی قرار گیرد. در این زمانه، منطقه جنگ کریدورها به واکنش‌های ژئوپلیتیکی، اقتصادی و امنیتی که در حاشیه‌ها و مراکز گذرگاه‌های سیاسی و اقتصادی اتفاق می‌افتد، اشاره دارد.

در کرونوپلیتیک، بررسی این مناسبات با تأکید بر دینامیک‌های زمانی و تأثیرات زمانی است که به‌نوعی نشانگر تغییرات و تحولات در دینامیک روابط بین‌المللی می‌باشد. مناسبات ایران و عراق در این زمینه می‌تواند نشان‌دهنده پیوندهای پویایی باشد که در طی زمان برقرارشده و تأثیرات متعددی را بر دینامیک منطقه‌ای و جهانی دارد. این تحلیل، ارائه مطالب و دیدگاه‌های نوینی را درباره مناسبات دو کشور در قالب نگرش کرونوپلیتیک ارائه خواهد کرد.

ازاین‌رو در این چارچوب اگر به دنبال طراحی و تبیین الگوی کرونوپولیتیک مناسبات کشور ایران و عراق باشیم قطعاً مهم‌ترین مسئله یا به عبارتی محور تعاملات یا تعارضات دو کشور کریدورهای بین‌المللی خواهند بود. مؤلفه‌ای که متأثر از روند ژئوپلیتیک جهانی تشدید رقابت بر سر گلوگاه‌های دریایی و امنیتی شدن دسترسی به بازارهای فرامرزی را باعث شده است. در این معادله جدید عراق دو پروژه بزرگ را با هدف تبدیل‌شدن به پیوندی حیاتی بین آسیا و اروپا و افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی آن آغاز کرده است. بندر بزرگ فاو که در سال ۲۰۱۰ آغاز شد، یکی از این تلاش‌هاست. ساخت بندر فاو عراق می‌تواند به یک مسیر ترانزیت گاز طریق ترکیه تبدیل شود. در صورت اتخاذ کریدور ترانزیتی عراق هزینه حمل‌ونقل از قطر تا اروپا کاهش می‌یابد. این امر مستلزم توافق دو کشور برای اتصال گاز قطر به خطوط لوله عراق و ایجاد ایستگاه‌های دریافت

9. chrono-logical time
10. Corridor Wars era

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

گاز در داخل عراق است. برای اینکه اروپا از منابع انرژی عراق و قطر بهره‌مند شود، ابتدا باید مشکلات بی‌شمار بین دولت مرکزی بغداد و اقلیم کردستان حل شود. اقلیم کردستان دارای ذخایر گاز اثبات‌شده بیش از ۲۵ تریلیون فوت مکعب است که معادل ۲۰ درصد کل ذخایر گاز اثبات‌شده در عراق است. باوجوداینکه کانال خشک و بندر فاو فرصت‌هایی را برای عراق فراهم می‌کند تا موقعیت ژئوپلیتیکی خود را تقویت کند، چالش‌های داخلی مانند سوء مدیریت و تقسیم قدرت سیاسی و چالش‌های خارجی مانند رقابت سرمایه‌گذاری بین چین و امریکا، موانعی را برای موفقیت آن ایجاد می‌کنند. بااین‌حال این پروژه می‌تواند تهدیدی برای برخی از کشورهای منطقه ازجمله ایران، به شمار رود چراکه پروژه کریدور شمال ــ جنوب ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ بنابراین زمانی می‌توان کریدور ایجاد کرد که کشورهای همسایه به یک پیمان امنیت جمعی رسیده باشند. در این حالت باید به‌صورت ترکیبی همه کریدورها را به هم متصل کرد. پروژه ترکیه و عراق از منظر منافع فردی، می‌تواند رقیبی برای کریدور شمال - جنوب باشد اما در یک نگاه درست که موجد امنیت منطقه‌ای خواهد شد و لازمه شکل‌گیری و احیای کریدورها می‌باشد، رویکرد ترکیبی حائز اهمیت است که ذیل آن تک‌تک این پروژه‌ها قابلیت اتصال به هم را پیدا می‌کنند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌هاست.

مشارکت نویسندگان

جمع‌آوری داده‌ها: مسعود ملکیان دولت‌آبادی، تهیه گزارش پژوهش: غلامحسین حیدری، تحلیل داده‌ها: فرهاد حمزه

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی ندارد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]

منابع

بیات، محبوبه، (۱۳۸۵)، کرونوپلیتیک: بعد جدیدی از جغرافیا، مجموعه مقالات همایش جغرافیا و قرن بیست یکم، گروه جغرافیا دانشگاه آزاد واحد نجف‌آباد، اصفهان، ایران.

جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۸۷)؛ ژئوپلیتیک جدید دریای سرخ و خلیج‌فارس، چاپ سوم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

لنچافسکی، ژرژ (۱۳۳۷)؛ تاریخ خاورمیانه، ترجمه هادی جزایری، تهران: اقبال

روزنامه شرق، ۱۳۹۲-۴-۲۱

رئیسی نژاد، آدش (۱۴۰۰) ایران و راه ابریشم جدید، انتشارات دانشگاه تهران، سری چاپ ۱، تهران، ایران

ویریلیو، پل، (۱۹۹۸) اطلاعات بمب، نسخه لندن. انگلستان

یانگ، جان (۱۳۸۴)جنگ سرد صلح سرد(آمریکا و روسیه در جنگ سرد ۱۹۹۸-۱۹۴۱) مترجم: دکتر عزت‌الله عزتی- محبوبه بیات،نشر قومس، تهران، ایران

نامی، محمدحسن (۱۳۸۱) جغرافیای کشور عراق با تأکید بر مسائل ژئوپلیتیک. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

نورعلی، حسن و احمدی، سید عباس، (۱۴۰۱) واکاوی نقش ژئوپلیتیکی ایران در کریدورهای بین‌المللی و ارائه مدل "ایران، هارتلند کریدوری جهان"پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۴، شماره ۳

هادی زاده، محمود و عزتی، عزت‌الله. (۱۳۹۳). نقش ژئواکونومیک در اهداف استراتژیک ایران در قرن بیست و یکم جهان، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، ۱۱(۴۴). ۱-۱۲.

Abbott, A (1911). "Sequences of Social Events: Concepts and Methods for the Analysis of Order in Social Processes," Historical Methods, Vol. 18, No. 1, Fall, pp. 179-FV.

Bartolini, S (1991). "On Time and Comparative Research," Journal of Theoretical Politics, Vol. a, No. P, pp. M-ev.

Bates, R, de Figueiredo, Jr., and Barry R. Weingast (1994). "The Politics of Interpretation: Rationality, Culture, and Transition," Politics and Society, Vol. 9, No. f, pp. 71-Ta.

Dalby, S(1991)Critical geopolitics; discourse, difference, and dissent, Environment and Planning 0: Socioty and Space, 1991, volume 0, pagos 261-203

Diez Thomas (2004) Europe’s others and the return of geopolitics. Cambridge Review of International Affairs 17(2): 319–335

Klinke, Ian(2012) Chronopolitics: A conceptual matrix, Progress in Human Geography 1–18

Wallis, George W (1970)Chronopolitics: The Impact of Time Perspectives on the Dynamics of Change, *Social Forces*, Volume 49, Issue 1, September 1970, Pages 102–108,

Mousavi, H., Barzegar, K. & colleagues (2015). The Impact of the Arab World Developments on the Regional Politics of Iran and Turkey, Geopolitical Quarterly, 12(1). 186-166. [In Persian].

https://www.pishkhan.com/news/304194

https://www.insuranceopedia.com/definition/4586/time-policy

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.25]